

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 329: 331.105.44

Received 10 October 2017

Received in revised form 13 November 2017

Accepted 14 December 2017

Шуліка А.А.

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара,

e-mail: andddriysm@gmail.com

ПОЛІТИЧНА РОЛЬ ПРОФСПЛОК В СИСТЕМІ АНТИГЛОБАЛІСТСЬКОГО РУХУ

Резюме. В статті розглядаються особливості участі профспілок в антиглобалізаційних рухах. Наголошується, що консолідація антиглобалістських рухів відбувалася навколо ідейної платформи узагальненої критики ліберальної форми глобалізації. Вона йшла паралельно і відразу за багатьма напрямками, які згодом лягли в основу типологізації суб'єктів громадянського антиглобалізму. Тут в першу чергу мова йде про селянські, правозахисні, профспілкові, етнічні, суспільно-політичні, екологічні, молодіжні та феміністські неурядові об'єднання, чиє зближення було цілком природним і почалося задовго до появи самої доктрини антиглобалізму і навіть до виникнення поняття «глобалізація». Тому участь профспілок в антиглобалістських рухах було початком якісно нового етапу об'єднання різних соціальних сил на базі протидії негативним аспектам неоліберальної глобалізації.

Ключові слова: соціальний діалог, профспілка, глобалізація, антиглобалізм, громадянське суспільство.

Shulika A.A., Oles Honchar Dnipro National University, e-mail: andddriysm@gmail.com

The political role of Trade Unions in the system of the Anti-Globalization movement

Abstract. The article deals with the peculiarities of trade unions' participation in anti-globalist movements. It is noted that the consolidation of anti-globalization movements took place around the ideological platform of generalized criticism of the liberal form of globalization. It went in parallel and immediately in many directions, which later formed the basis for the typology of civil anti-globalists. Here, first and foremost, we are talking about peasant, human rights, trade Union, ethnic, socio-political, environmental, youth and feminist non-governmental associations, whose rapprochement was quite natural and began long before the very doctrine of anti-globalists and even the emergence of the concept of "globalization". Therefore, the participation of trade unions in anti-globalization movements was the beginning of a qualitatively new stage of uniting various social forces on the basis of countering the negative aspects of neoliberal globalization.

Key words: social dialogue, trade Union, globalization, anti-globalization, civil society.

Постановка проблеми. Роль та місце профспілок у антиглобалістському русі є надзвичайно вагомим і в сучасних умовах перебуває у стадії трансформації. Велика кількість демонстраційних комунікаційних акцій, в яких беруть участь представники антиглобалістських рухів, свідчить про їх прагнення самовиразу. При цьому зазначена активність нерідко позбавлена виразного ідеологічного підґрунтя, а також не пов'язана з представництвом жодної політичної групи. Профспілки в таких умовах мають посісти місце конструктивних

суб'єктів громадської діяльності. В цьому контексті потребує висвітлення питання форм громадської активності, професійних організацій сучасності, а також мотивацій і можливостей їх приєднання до більш широких громадянських ініціатив.

Самі профспілки в умовах антиглобалізаційного руху виступають поряд з іншими учасниками як інститути громадянського суспільства, які перш за все виражають інтереси найманих працівників. Тільки з глобалізацією громадянського суспільства модернізується й

роль профспілок в сучасному світі. Якщо раніше вони взаємодіяли переважно з представниками національних роботодавців та держав, то тепер вони мають виходити на міжнародний, глобальний рівень [5, с. 105].

Аналіз досліджень і публікацій. Розвитку сучасним антиглобалізаційним рухам приділяється достатньо велика увага в сучасних політологічних дослідженнях. Такі дослідники як В. Цвих, Т. Маласай, Л. Баєва аналізували особливості взаємодії профспілок з різноманітними політичними рухами.

Метою роботи є аналіз місця і ролі профспілок в антиглобалістському русі.

Виклад основного матеріалу. Відомий дослідник В. Цвих зазначає, що «вузловими моментами дослідження місця і ролі профспілок у громадянському суспільстві обрано захист ними інтересів, прав і свобод людини та громадянина, участь їх у соціальному партнерстві й економічній демократії, колективність і солідарність» [7, с. 5]. Він зауважує, що «місце і роль профспілок у розбудові громадянського суспільства, перспективи їх розвитку розглядаються в умовах глобалізації економіки та необхідності подолання кризи сучасного профспілкового руху» [7, с. 5].

Сутність інтересів, які реалізують профспілки, як актори громадянського суспільства, знаходить вираз у різних сферах, є чинником збільшення їх впливу.

Особливістю політичного впливу сучасних профспілок є їх всебічна обізнаність у основних потребах найманих працівників та інтересах. Однак, трансформація соціальних потреб на політичні вимоги є досить непростим процесом. Крім того, участь у політичних подіях, які спрямовані на зміну існуючої владної команди, може негативно позначитися на структурній і організаційній єдності профспілок. Причиною цьому є межа між політичною і громадською формами політичної діяльності.

З політичної точки зору межі громадянського суспільства можуть бути окреслені через визначення меж організації громадянського суспільства. Межі організації громадянського суспільства, які активно беруть участь у політичних переворотках до прийняття демократичних політичних конституцій, є прости-

ми і тільки вони досягають своєї мети, вони існують деякий час, а потім припиняють своє існування.

Поєднання профспілками громадських і політичних рис в перспективі визначає їх як динамічного гравця громадянського суспільства. «Перехід громадянських спільнот на мережеві форми організації та універсалізація вимог дозволяє їм залучати велику кількість ситуативних прибічників, незалежно від ідейних вимог. На це вказує приклад антиглобалістських рухів, тому, профспілкам слід завзято вивчати досвід новітніх форм організації громадянського суспільства та видозмінювати свою роль відповідно до нових вимог і пріоритетів» [6, с. 153].

Антиглобалістські рухи виникали стихійно та були майже не пов'язані між собою. Але вони доволі швидко почали займати впливові позиції в сучасному світі. Швидкий вплив позицій антиглобалістів пояснюються їх доволі активною практичною діяльністю. Перші великі вуличні акції антиглобалістів відбулися в грудні 1999 р в Сіетлі, де на вулиці вийшли близько 50000 чоловік під загальним гаслом «Мобілізація проти глобалізації» [1, с. 330]. Антиглобалісти, феміністки і профспілки хотіли перешкодити учасникам зустрічі Світової організації торгівлі.

Організатори саміту були змушені скасувати урочисту церемонію відкриття, після того як, багато міністрів торгівлі, приїхавши на саміт, а також інші його учасники, включаючи держсекретаря США М. Олбрайт і главу СОТ, не змогли покинути свої готелі. Форум СОТ в Сіетлі був визнаний проваленим [1, с. 330].

Значна роль профспілок у антиглобалістському русі проявилась як раз під час таких масових акціях. Так, наприклад, таж сама маніфестація в Сіетлі була узгоджена з владою. Кількість її учасників виявилася набагато вище заявленого, що, безумовно, стало великою несподіванкою як для сил правопорядку і міської адміністрації, що забезпечують безпеку саміту, так і для самих організаторів. Згодом це неодноразово визнавалося на самому вищому рівні і фактично призвело до перегляду загальних правил безпеки під час проведення подібних заходів.

«Головними організаторами «битви за Сіетл» виступили АФТ-КПП і дві коаліції - «Народ за справедливую торгівлю / Мережа опозиції СОТ» (НЗСТ) і «Спільнота прямих дій» (СПД). АФТ-КПП разом з НЗСТ та іншими НСД ініціювали проведення масової мирної демонстрації з вимогою: «Ні - новому раунду переговорів СОТ!» [9, с. 73]. В рамках НЗСТ діяла велика група прихильників беззастережного опору даної організації. Вона встановила співпрацю з багатьма місцевими та національними профспілками США і організувала безліч зустрічей в Сіетлі.

Участь у підготовці даного виступу взяли громадські об'єднання різного роду: робітники, фермерські, студентські, етнічні, екологічні, феміністські, пацифістські, релігійні, правозахисні та багато інших. Дуже складно оцінити внесок, а також чисельне співвідношення кожної з представлених груп, тим більше що самі організатори і активісти спочатку всіляко намагалися відійти від подібних оцінок, підкреслюючи єдність інтересів усіх учасників акції незалежно від їх ідеологічної, соціальної, структурної і який-небудь іншої приналежності. У наукових роботах нерідко можна зустріти згадки про особливу роль профспілкового руху, який зумів залучити найбільшу кількість прихильників [9, с. 75].

Антиглобалістський рух перш за все зацікавлений в співпраці з профспілками перш за все через їх людський потенціал. Так, діячі Порто Алегре створили «Континентальний Соціальний Альянс» громадських і профспілкових організацій і оголосили, що здатні мобілізувати більш 300 тис. чоловік на організацію протестів [5, с. 54].

Ще одним важливим аспектом у дослідженні антиглобалістського руху є виявлення джерел його фінансування. «Рух фінансується за рахунок внесків його членів, приватних пожертвувань та за фінансової підтримки деяких неурядових організацій, фондів, місцевих і національних органів влади. Так, наприклад, співпрацюючи з профспілками, які перераховують значну частину коштів, фінансуються та втілюються в життя проекти неурядової організації антиглобалістів «Стрейтгудс» [4, с. 117].

Профспілки діють як інститути громадянського суспільства, які намагаються більш ефективно представляти свої інтереси на глобальному рівні.

Профспілки стоять на позиціях протистояння світовому капіталу транснаціональним корпораціям, які сприяють монополізації в глобальному масштабі, розоряє дрібний і середній бізнес, що погіршує становище найманих працівників у бік здешевлення їх робочої сили або витіснення з ринку праці (за наявності потужних людських ресурсів в бідних країнах) [1, с. 330].

Антиглобалісти критикують умови праці в країнах, що розвиваються, де на заводах великих корпорацій відсутні профспілки, використовується дитяча праця, не дотримуються норми охорони навколишнього середовища. Також їх турбує поступове зниження ролі національної держави і регулярні кризи світової фінансової системи.

Антиглобалізм будує свою платформу на протидії об'єктивним центровим тенденціям, орієнтованим на стандарти розвиненого світового співтовариства. Однак, на думку антиглобалістів, ці стандарти «ущемляють» інтереси національних економік, оскільки адаптація до них йде «великою ціною», яка вигідна, насамперед, провідним державам світу [3, с. 69]. У якійсь мірі, особливо в початковій стадії ринкових реформ в системах, що розвиваються, складається дійсно ситуація, коли поступок більше, ніж реальність економічної та політичної вигоди. Однак такі реалії - не просто витрати інтеграційної взаємодії. Вони завжди мають довготривалу стратегію й через їх мінімум вирішується складний комплекс соціально-економічних та політичних завдань, спрямованих в кінцевому рахунку на стійкий прогрес.

Низький рівень соціальної відповідальності міжнародного капіталу, нездатність національних органів державної влади зробити прийнятні механізми регулювання процесів глобалізації, відсторонення наукових і громадських інститутів від активної участі у вирішенні виникаючих проблем породжують антиглобалістські настрої.

Система узгодження інтересів між найма-

ними працівниками та роботодавцями, яка вже тривалий час ефективно регулює соціально-трудова сфера в межах держави, на сьогоднішній день майже не має впливу на нову міжнародну систему економічних та соціально-трудова відносин. Тому зараз ми можемо спостерігати швидко модернізацію суб'єктів політики соціального партнерства, особливо роботодавців та найманих працівників, або їх представників.

«Найбільш інтенсивно розвиваються в сучасних умовах роботодавці та підприємці, які у більшості випадків і є причиною глобалізації економіки та соціальної сфери в світі» [8, с. 91].

Задачі соціальної політики в умовах глобалізації необхідно вирішувати за допомогою інструментів, здатних підтримати не підприємства, а конкретних людей в період перекваліфікації і пошуку роботи. Найкращим захистом працівників є конкуренція працедавців на ринку праці. І щоб захистити їх за допомогою конкуренції, необхідні такі заходи, як: підвищення професійної і географічної мобільності; активна політика зайнятості; поліпшення середовища, в якому працює малий бізнес; розвиток фінансової системи з метою надання населенню доступу до кредитів і заощаджень по ринкових ставках; розвиток системи післядипломної освіти.

«Профспілкова альтернатива ліберальній глобалізації передбачає регулювання світових економічних процесів спеціально створеними за участю профспілок міжнародними інститутами і надання їм соціальної спрямованості» [7, с. 357].

Процеси глобалізації, чинить величезний вплив на соціально-трудова сфера, зачіпають інтереси широких верств трудящих і їх громадських організацій - профспілок. Поряд з процесами інтеграції у міжнародному профспілковому русі, вони іноді ведуть до зменшення можливостей трудящих захистити свої права. Індивідуалізація трудових відносин супроводжується зниженням ролі профспілок, охоплення профспілкового членства в багатьох країнах складає менше 20% [2, с. 283]. До числа аспектів, що турбують профспілки

відносяться: посилення потужності СОТ, її відмова включити основні норми умов праці в свої правила торгівлі товарами і послугами. Міжнародні профспілкові об'єднання вимагають визнання за ним і консультативного статусу в СОТ.

«Необхідно підтримувати зусилля світового профспілкового руху по утриманню глобальних процесів в рамках спільно вироблених правил, що виключають відсутність свавілля на світовому ринку праці; вимагається проведення політики, спрямованої на посилення соціального виміру міжнародної інтеграції, вирівнювання соціального становища трудящих різних країн на основі прогресивних норм соціальних і трудових відносин, встановлених конвенціями ООН, МОП, Європейською соціальною хартією» [8, с. 93].

Розвиток глобальних акторів системи взаємодії профспілок з роботодавцями призводить до того, що система соціально-трудова відносин виходить за межі окремої держави. В сучасному світі відносини на профспілок має визначальний вплив глобалізація, що несе потенційні загрози економічному, соціальному та політичному розвитку національної держави.

Історична еволюція громадянського суспільства і профспілок поставила професійні об'єднання як найбільш численну, організовану групу економічних інтересів у центр суспільного життя і визначила їх місце з урахуванням сучасних глобалізаційних викликів.

Висновки. Таким чином, місце та роль профспілок в антиглобалізаційному русі визначається тим, що вони перш за все є найбільш чисельними та структурованими організаціями у цьому русі. Інші антиглобалізаційні організації мають доволі нестабільну соціальну структуру та, у багатьох випадках, обмежені шляхи фінансування.

У всьому світі під впливом процесів глобалізації, створення транснаціональних компаній, посилення експлуатації трудящих профспілковий рух, незважаючи на зниження його чисельності та падіння престижу, прагне до консолідації за допомогою об'єднання різних профспілкових організацій.

Бібліографічні посилання

1. Баева Л. В. Антиглобализм и проблема фальсификации данных. Каспийский регион: политика, экономика, культура. 2012. № 4 (33). С. 326-333.
2. Дубовик А. К. Профсоюзы в условиях глобализации. Беларусь в современном мире: материалы VIII Международной конференции, посвященной 88-летию образования Белорусского государственного университета, 30 октября 2009 г. Минск: Тесей, 2009. с. 282-284.
3. Исагалиев А.К. Глобализация и ее влияние на развитие общего рынка труда. Вестник Национальной академии РК. 2006. № 6. с.69-73.
4. Маласай Т. М. Дилема «глобалізм - альтерглобалізм» в контексті кризових тенденцій глобалізації. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2013. Т. 21, вип. 23(1). С. 114-118.
5. Некрасов С.Н. Идеология глобального капитализма: мондиализм и антимондиализм как логика управляемого конфликта. Аграрный вестник Урала. Выпуск № 1 (107). 2013. с. 53-55.
6. Тупиця О. Л. Профспілки і громадянське суспільство: виклики політизації. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 6(2). С. 152-155. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2013_6\(2\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2013_6(2)_35)
7. Цвих В. Ф. Профспілки і громадянське суспільство: особливості парадигми відносин: Дис... д-ра політ. наук: 23.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 455 с.
8. Шуліка А. А. Вплив глобалізації на реформування системи взаємовідносин у політиці соціального партнерства. Грані. 2015. № 4. С. 90-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_4_18
9. Шумаков А. А. История антиглобалистского движения в странах Европы и Америки: диссертация ... кандидата исторических наук: 07.00.03. Белгород, 2014. 245 с.

References

1. Baeva L. V. Antiglobalizm i problema falsifikatsii dannyah. Kaspiyskiy region: politika, ekonomika, kultura. 2012. # 4 (33). S. 326-333.
2. Dubovik A. K. Profsoyuzyi v usloviyah globalizatsii. Belarus v sovremennom mire: materialy VIII Mezhdunarodnoy konferentsii, posvyaschennoy 88-letiyu obrazovaniya Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta, 30 oktyabrya 2009 g. Minsk: Tesey, 2009. s. 282-284.
3. Isagaliev A.K. Globalizatsiya i ee vliyanie na razvitie obshego ryinka truda. Vestnik Natsionalnoy akademii RK. 2006. № 6. s.69-73.
4. Malasai T. M. Dylema «hlobalizm - alterhlobalizm» v konteksti kryzovykh tendentsii hlobalizatsii. Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia : Filosofiia. Sotsioloheiia. Politoloheiia. 2013. T. 21, vyp. 23(1). S. 114-118.
5. Nekrasov C.N. Ideologiya globalnogo kapitalizma: mondializm i antimondializm kak logika upravlyаемого konflikta. Agrarnyy vestnik Urala. Vyipusk # 1 (107). 2013. s. 53-55.
6. Tupytsia O. L. Profspilky i hromadianske suspilstvo: vyklyky polityzatsii. Filosofiia i politoloheiia v konteksti suchasnoi kultury. 2013. Vyp. 6(2). S. 152-155. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2013_6\(2\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2013_6(2)_35)
7. Tsvykh V. F. Profspilky i hromadianske suspilstvo: osoblyvosti paradyhmy vidnosyn: Dys... d-ra polit. nauk: 23.00.02 / Kyivskiy natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. K., 2004. 455 s.
8. Shulika A. A. Vplyv hlobalizatsii na reformuvannia systemy vzaemovidnosyn u politytsi sotsialnoho partnerstva. Hrani. 2015. №4. S. 90-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_4_18
9. Shumakov A. A. Istoriya antiglobalistskogo dvizheniya v stranah Evropyi i Ameriki: dissertatsiya ... kandidata istoricheskikh nauk: 07.00.03. Belgorod, 2014. 245 s.